

RELIGIEUS BEGRAVEN

Het levensbeschouwelijke landschap is zeer divers.
Hoe is op begraafplaatsen die levensbeschouwelijke, c.q. religieuze verscheidenheid terug te vinden?

RELIGIE 4 - HERNNHUTTERS

Herrnhut

Herrnhut is een dorp in het uiterste oosten van Duitsland, niet ver van de Tsjechische grens in Saksen. De nederzetting werd in 1722 voor de Evangelische Broederschap gesticht op het landgoed Mittelberthelsdorf van Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf und Pottendorf (1700-1760). Hij was de drijvende kracht achter de Evangelische Broederschap, een protestants piëtistische beweging die vanwege vervolging uit Moravië was gevlucht. Zinzendorf stelde de beweging *unter des Herrn Hut* (onder de hoede van de Heer), vandaar de naam van de nederzetting Herrnhut en de naam Herrnhutters voor de aanhangers van deze beweging.

De oorspronkelijke naam van de beweging is *Evangelische Broederschap*, ook wel *Moravische Broeders* genoemd. De leden baseerden zich op het gedachtegoed van de Hussieten en verschillende piëtistische bewegingen. Het ontstond in de tijd van de Reformatie, waarin men probeerde terug te keren naar de roots van het christendom. Het leven van de

broedergemeente is dan ook gestoeld op het oudchristelijke ideaal van de gelijkheid, vandaar dat men elkaar broeder en zuster noemt.

Dit gelijkheidsideaal is terug te vinden op hun begraafplaats, *Godsacker* genoemd.

Herrnhuter Gottesacker

In 1730 werd op de Herrnhuter Hutberg een begraafplaats voor de Broedergemeente aangelegd. Op 24 november 1730 vond de eerste begrafenis plaats, van de half jaar oude Hans Beyer. Nu, meer dan 280 jaar verder, wordt er nog steeds volgens hetzelfde principe begraven.

De godsakker werd ook volgens het gelijkheidsprincipe aangelegd. Von Zinzendorf schreef dat de gemeenteleden hun godsakker *ordentlijk en sierlijk, zoals een tuin van de Heer, moeten aanleggen, inrichten en beplanten*. Zo weerspiegelt de begraafplaats zijn ideeën over het paradijs als een grazige weide. In 1740 besloot de synode: *Op onze graven moeten stenen gelegd worden met de naam, de dag van terugkeer naar huis en een vers, dat het hoofdidee van de broeder (of zuster) weergeeft*.

De hoofdkenmerken van de godsakker van de Herrnhutters zijn: uniforme, vlakke graftegels met eenvoudige opschriften; broeders en zusters liggen gescheiden van elkaar op aparte grafvelden, er zijn dus geen familiegraven; de aanleg van de begraafplaats in kruisvorm en de beplanting met lindebomen; en de ingangspoort met twee Bijbelteksten. De tekst op de toegangspoort getuigt van het geloof in de wederopstanding. Op de voorkant staat *Christus ist auferstanden von den Toten* en op de achterkant de voortzetting *und der Erstling geworden unter denen, die da schlafen* (1 Kor.15,20). Het is dan ook gebruikelijk dat er op paasmorgen bij zonsopgang een processie met zang wordt gehouden op de godsakker van de Herrnhutters ten teken van hun geloof: zoals eens Christus is verrezen, zo zullen ook wij weer opstaan. Er vindt dan ook geen grafruiming plaats, men slaapt er tot de wederopstanding.

Opvallend in Herrnhut is het gegeven dat het graf van Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf und Pottendorf, de graven van zijn familieleden en andere geestelijke leiders duidelijk afwijken van de broeders en zusters. Het zijn geen tegels, maar tombes.

Op een apart gedeelte staan ook tombes, voor de slachtoffers uit W.O.I.

Duitsland – Berlijn: Friedhöfe am Halleschen Tor

Het type van de Herrnhutter begraafplaats heeft veel invloed gehad op de aanleg van buitenbegraafplaatsen. Sommigen beschouwden de godsakker van Herrnhut als de eerste 'verlichte' begraafplaats. In het tijdperk van de Verlichting, waarin ideeën over tolerantie en gelijkheid werden gepropageerd, werd dit als een ideaal concept voor een begraafplaats gezien.

In Duitsland zijn 21 gemeenten van Herrnhutters, de *Evangelische Brüder-Unität*, waaronder één in Berlijn. In de wijk Kreuzberg ligt de oudste begraafplaats van Berlijn: *Friedhöfe am Halleschen Tor*. Het is de eerste begraafplaats die niet rond een kerk werd aangelegd, omdat op bevel van koning Friedrich Wilhelm I alleen nog mocht worden begraven buiten de stadsmuren.

Friedhöfe am Halleschen Tor

Brüdergemeine

Dreifaltigkeitsgemeinde

Zo ontstond hier in 1735 een conglomeraat van begraafplaatsen: de *Dreifaltigkeitsgemeinde*, de verenigde *Jerusalems- und Neuen Kirchengemeinde*, de *Böhmisch-Lutherischen Betlehemsgemeinde* en de *Brüdergemeine*. De laatste ontstond in 1747 na afsplitsing van de Boheemse gemeente. Ook hier betreedt je de begraafplaats door een ingangspoort met de bekende Bijbeltekst, ook hier liggen eenvoudige uniforme graftegels. Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog beschadigden bommen talrijke belangrijke grafmonumenten. Het grootste deel van de godsakker van de Broedergemeente viel in 1971 ten offer aan de aanleg van de Blücherstrasse; verval en verwaarlozing deden de rest. Toch vormt dit stukje begraafplaats samen met de andere delen een belangrijk stuk Berlijnse cultuurgeschiedenis.

Nederland – Zeist: Evangelische Broedergemeente

In 1737 vestigden de Herrnhutters zich onder leiding van Jacob Schellinger in Nederland, in IJsselstein. Omdat er echter geen toestemming gegeven werd voor de aanleg van een begraafplaats, verhuisden ze in 1745 na de aankoop van slot Zeist naar Zeist, waar de Staten van Utrecht welwillender waren. In 1747 namen ze hun godsakker in gebruik. Ook

deze godsakker vertoont hetzelfde patroon als alle begraafplaatsen van de Herrnhutters: een rechthoekige aanleg met twee elkaar kruisende hoofdpaden, de kruisvorm. Langs de paden en om de hele begraafplaats zijn lindebomen geplant. De hartvormige bladen van de lindeboom kunnen worden gezien als symbool van deze 'religie van het hart'.

De rechthoekige grafstenen van 30 bij 35 cm liggen in rijen achter elkaar met ertussen smalle grasstroken. Een bord bij de ingang geeft de wijze van begraven aan: *'Op deze Godsakker worden sinds 1747 leden van de Zeister Herrnhutter gemeente begraven, broeder naast broeder, zuster naast zuster'*. De hoofdweg deelt de begraafplaats in twee helften: aan de rechterkant liggen de broeders, aan de linkerkant de zusters begraven. Aan beide kanten wordt in tijdsvolgorde van overlijden naast elkaar begraven.

Zeist - Begraafplaats der Broedergemeente

wereldwijd

Het aantal Herrnhutters wereldwijd wordt geschat op 825.000 aanhangers in 30 landen, waarvan bijna 500.000 in Afrika. De Herrnhutters zijn in Europa verdeeld over drie kerkprovincies: Tsjechië, Groot-Brittannië en Continentaal Europa: Duitsland (ca. 6.000 leden), Nederland (ca. 20.000 leden), Zwitserland, Denemarken, Zweden, Estland en Letland. In Suriname is de Evangelische Broederschap het grootste protestantse kerkgenootschap met zo'n 60.000 leden.